

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΜΟΝΤΕΣΣΟΡΙΑΝΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

Klaudija Velkova Manovska

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Μέθοδος Μοντεσσόρι είναι μια διαφορετική μέθοδος μάθησης και εκπαίδευσης. Σχεδιάστηκε και αναπτύχθηκε από την Ιταλίδα γιατρό, εκπαιδευτικό και καινοτόμο Δρ Μαρία Μοντεσσόρι. Η Μοντεσσόρι άνοιξε το πρώτο της σχολείο το 1907 και το ονόμασε «Casa dei Bambini» ή Παιδικό Σπίτι. Σήμερα είναι γνωστή σε όλο τον κόσμο και πολλά μοντεσσοριανά σχολεία εφαρμόζουν και διαδίδουν τη φιλοσοφία της. Η Μαρία Μοντεσσόρι ταξίδεψε πολύ, δίνοντας διαλέξεις και εκπαιδύοντας δασκάλους στη μεθοδολογία της, προσελκύοντας πολλούς θιασώτες. Σήμερα, πολλοί δραστήριοι οργανισμοί, σύλλογοι, σχολεία και ιδρύματα συμμετέχουν στη διατήρηση και στην ανύψωση του πνεύματος της Μοντεσσοριανής Μεθοδολογίας.

Οι μοντεσσοριανές μέθοδοι εκπαίδευσης ανταποκρίνονται στις ανάγκες των παιδιών. Ο δάσκαλος δε βιάζει ποτέ ένα παιδί να κατακτήσει μια έννοια, αλλά μάλλον καθοδηγεί το παιδί προς την εξατομικευμένη, σύμφωνα με το ρυθμό του κατάκτηση των εννοιών, ανεξάρτητα από το πόσο χρόνο χρειάζεται. Η μοντεσσοριανή μέθοδος είναι μια μορφή εκπαίδευσης όπου τα παιδιά είναι σεβαστά και υποκινούνται και παρακινούνται να μάθουν, να εξερευνήσουν και ν' ανακαλύψουν μόνα τους τη γνώση. Είναι μια ολιστική μορφή σχολικής εκπαίδευσης, επειδή οι δρόμοι ανάπτυξης στην κοινωνική, συναισθηματική, σωματική και πνευματική σφαίρα κάθε παιδιού εκτιμώνται ως μέρος της ακαδημαϊκής του επιτυχίας. Σήμερα, η μοντεσσοριανή Μέθοδος είναι πολύ επίκαιρη ακριβώς επειδή καλλιεργεί ολόκληρη την ανάπτυξη του παιδιού.

2. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Το πιο σημαντικό στάδιο ανάπτυξης του παιδιού είναι η πρώιμη ηλικία του κι αποτελεί αντικείμενο του εκπαιδευτικού συστήματος σε κάθε χώρα. Δεν αποτελεί έκπληξη, λοιπόν, ότι η προσχολική εκπαίδευση προσελκύει την προσοχή των δασκάλων, των γονέων, των παιδαγωγών και των μελετητών. Η προσχολική εκπαίδευση είναι μια επένδυση η οποία συνεπάγεται μεγαλύτερη παραγωγικότητα στον ώριμο πληθυσμό και βοηθά στην πρόληψη της αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Όταν τα παιδιά φοιτούν στο Νηπιαγωγείο στην προσχολική

ηλικία, ωφελούνται περισσότερο: το μαθησιακό τους περιβάλλον είναι βέλτιστο και η διαδικασία κοινωνικοποίησής τους ενισχύεται από το πρώτο επίπεδο εκπαίδευσης. Επιπλέον, η φοίτηση στο Νηπιαγωγείο είναι η πρώτη εμπειρία που προετοιμάζει τα παιδιά να αποχωριστούν από τους γονείς και την οικογένειά τους, εγκαταλείποντας τη ζώνη ασφαλείας της οικογένειάς τους. Επιπλέον, κατά την προσχολική ηλικία, τα σημαντικότερα οφέλη αφορούν τη σωματική, κοινωνική, συναισθηματική, γνωστική και επικοινωνιακή ανάπτυξη των παιδιών. Όλα αυτά τα πλεονεκτήματα βοηθούν τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν τον εαυτό τους και τη θέση τους στον κόσμο, να κατανοήσουν καλύτερα τον κόσμο, να κατανοήσουν τον εαυτό τους και τους άλλους, να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, να χτίσουν ηθικές αξίες, να αναπτύξουν κοινωνικές δεξιότητες και να επικοινωνήσουν με τους άλλους. Όταν βλέπουμε τη γενικότερη εικόνα, συνειδητοποιούμε ότι όλα αυτά τα πλεονεκτήματα της προσχολικής αγωγής επηρεάζουν έντονα την ψυχική και σωματική υγεία των παιδιών, ωφελώντας τις δεξιότητές τους στον γραμματισμό και στην αριθμητική και γενικότερα τη ζωή τους. Τα παιδιά που εγγράφονται σε προσχολικά προγράμματα είναι πιο προετοιμασμένα για το επόμενο στάδιο της μάθησης, που είναι η πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Οφέλη της προσχολικής μοντεσσοριανής αγωγής

Οι εκπαιδευτικές θεωρίες της Μοντεσσόρι αναφέρονται στα παιδιά και σχετίζονται με φάσεις ανάπτυξής τους πριν από εκείνες του επίσημου σχολείου.

Το μοντεσσοριανό περιβάλλον είναι ειδικά σχεδιασμένο για να μαθαίνουν και να εργάζονται τα παιδιά χωρίς διακοπή. Η τρίωρη περίοδος εργασίας είναι θεμελιώδης για την επιτυχία του κάθε παιδιού. Αυτή η περίοδος δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να φτάσουν στο υψηλότερο επίπεδο συγκέντρωσης και διανοητικής εξερεύνησης. Με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά υποστηρίζονται σθεναρά στη μάθηση κι ενισχύεται η ψυχολογική τους ευεξία. Το οργανωμένο περιβάλλον προσφέρει μια προσεκτικά σχεδιασμένη ατμόσφαιρα με διαδραστικές δραστηριότητες που διδάσκουν στα παιδιά συγκεκριμένες δεξιότητες. Έτσι, κάθε μοντεσσοριανό περιβάλλον δίνει πλήρη προσοχή στις λεγόμενες *ευαίσθητες περιόδους* της ανάπτυξης του παιδιού. Όταν αναγνωρίζεται κάθε ευαίσθητη περίοδος, τα παιδιά μπορούν να αποκτήσουν διαφορετικές δεξιότητες συμμετέχοντας σε δραστηριότητες που τα βοηθούν να φτάσουν στο επόμενο αναπτυξιακό επίπεδο. Η Δρ Μαρία Μοντεσσόρι πίστευε ότι όσο δίνονται στα παιδιά οι κατάλληλες ευκαιρίες να εξασκήσουν αυτές τις δεξιότητες και ν' αναπτύξουν αντίστοιχες δραστηριότητες, η επιτυχία κι η πρόοδός τους είναι εγγυημένη.

Στη μοντεσσοριανή τάξη, οι ομάδες αποτελούνται από μαθητές διαφορετικών ηλικιών. Αυτό τους επιτρέπει να συνεργάζονται και να μαθαίνουν ο ένας από τον άλλον, αλλά και να βοηθούν ο ένας τον άλλον. Κατά συνέπεια, μεταφέρεται ένα πολύ σημαντικό μήνυμα: ο καθένας μπορεί να μάθει κάτι από τον άλλο, ανεξάρτητα από την ηλικία του. Τα παιδιά μαθαίνουν να σέβονται τους άλλους, να αναπτύσσουν δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων και να αποκτούν ένα αίσθημα του ανήκειν. *«Δεν μπορείτε να φανταστείτε πόσο καλά μαθαίνει ένα μικρό παιδί από ένα μεγαλύτερο παιδί· πόσο υπομονετικό είναι το μεγαλύτερο παιδί με τις δυσκολίες του μικρότερου. Σχεδόν*

φαίνεται σαν να είναι το μικρότερο παιδί ένα υλικό για να εργαστεί επάνω του το μεγαλύτερο παιδί» (Montessori, 2008, σελ. 68). Ένα άλλο σημαντικό πλεονέκτημα της μοντεσσοριανής μεθόδου για την προσχολική ηλικία είναι ότι επικεντρώνεται στο παιδί. Η οργανωμένη τάξη δίνει στα παιδιά την ευκαιρία να επιλέξουν ελεύθερα μια δραστηριότητα που ταιριάζει στο στάδιο της ανάπτυξής τους. Ο δάσκαλος καθοδηγεί και διευκολύνει, εξασφαλίζοντας ότι ακολουθούνται οι βασικοί κανόνες. Οι δάσκαλοι ενθαρρύνουν τα παιδιά να εργάζονται ανεξάρτητα, ώστε να αποκτήσουν δεξιότητες αυτοπειθαρχίας, αυτοεκτίμησης και ανεξαρτησίας.

Αξιοσημείωτα, επίσης, είναι τα μοντεσσοριανά υλικά τα οποία υποβάλλουν στα παιδιά την αυτοδιόρθωση και την αυτοαξιολόγηση. Κάθε υλικό έχει τον δικό του «έλεγχο του λάθους», που επιτρέπει στα παιδιά να διορθώνουν μόνα τους τα λάθη τους και να μαθαίνουν από αυτά. Όταν συμβαίνει αυτό, ενισχύεται η αυτοεκτίμηση και η αυτοπεποίθηση των παιδιών. Στις μοντεσσοριανές τάξεις, τα παιδιά ενθαρρύνονται να μαθαίνουν αγγίζοντας, αισθανόμενα και κάνοντας. Τα παιδιά παίρνουν τη δραστηριότητα που τους ενδιαφέρει, την τοποθετούν σ' ένα τραπέζι ή χαλάκι και την εξερευνούν, κάνοντας ανακαλύψεις και καταλήγοντας σε συμπεράσματα μόνα τους. Για να υποστηρίξει αυτήν την ιδέα, η Δρ. Montessori δηλώνει: «*Τα χέρια είναι τα εργαλεία της νοημοσύνης του ανθρώπου*» (Montessori, 1949).

3. ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΜΟΝΤΕΣΣΟΡΙΑΝΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ

Στα μοντεσσοριανά περιβάλλοντα μάθησης εφαρμόζονται πολλές από τις εξαιρετικές αρχές του μοντεσσοριανού συστήματος. Ο ρόλος του δασκάλου σε μια μοντεσσοριανή τάξη είναι να τροφοδοτεί και να υποστηρίζει, να παρατηρεί, να ενθαρρύνει, να προκαλεί, παρά να παρεμβαίνει, να καθοδηγεί ή να περιορίζει τα παιδιά. Οι μοντεσσοριανοί παιδαγωγοί περιγράφουν τον δάσκαλο ως «*ευγενικό οδηγό*», ακριβώς επειδή η δουλειά του δεν είναι να δίνει πληροφορίες στο παιδί, αλλά μάλλον να το κατευθύνει και να του παρέχει τα απαραίτητα εργαλεία ώστε να βρει μόνο του τις πληροφορίες που αναζητεί. Η Δρ. Montessori μιλά για τον δάσκαλο που επιτρέπει την ελευθερία του παιδιού, μια ελευθερία που υποστηρίζει την ανάπτυξη του ατόμου και τις αυθόρμητες εκδηλώσεις της φύσης του παιδιού. (Montessori, 1964, σελ. 38) Ο δάσκαλος δεν βρίσκεται μπροστά στην τάξη, αλλά εργάζεται ήσυχα μέσα στην τάξη και βοηθά παιδιά ατομικά ή τις μικρές ομάδες τους μόνο όταν χρειάζεται. Η οπτική του μοντεσσοριανού δασκάλου είναι αυτή του οδηγού ή διευκολυντή, ώστε να εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις για να συμμετέχουν τα παιδιά ανεξάρτητα σε δραστηριότητες και να εμπιστεύονται τον εαυτό τους ως μαθητές. Καθήκον του δασκάλου δεν είναι να μιλάει, αλλά να δημιουργεί μια σειρά από κίνητρα δραστηριότητας, διάσπαρτα σε ένα ειδικά προετοιμασμένο περιβάλλον (Montessori, 1964).

Η ελευθερία επιλογής είναι μια βασική αρχή της μοντεσσοριανής εκπαίδευσης. Μέσα από επιστημονική μελέτη και παρατήρηση, η Δρ. Montessori ανακάλυψε ότι η ελευθερία επιλογής είναι κρίσιμη για τα παιδιά ώστε να καλύψουν τις ατομικές τους ανάγκες. «*Μια εκπαιδευτική μέθοδος που θα έχει ως βάση την ελευθερία πρέπει να παρεμβαίνει για να βοηθήσει το παιδί να ξεπεράσει τα διάφορα εμπόδια. Με άλλα λόγια, η εκπαίδευσή του πρέπει να είναι τέτοια που θα το*

βοηθήσει να μειώσει, με λογικό τρόπο, τους κοινωνικούς δεσμούς που περιορίζουν τη δραστηριότητά του. Σιγά-σιγά, καθώς το παιδί μεγαλώνει σε μια τέτοια ατμόσφαιρα, οι αυθόρμητες εκδηλώσεις του θα γίνουν πιο ξεκάθαρες, με την καθαρότητα της αλήθειας, αποκαλύπτοντας τη φύση του. Για όλους αυτούς τους λόγους, η πρώτη μορφή εκπαιδευτικής παρέμβασης πρέπει να τείνει στο να οδηγήσει το παιδί προς την ανεξαρτησία» (Montessori, 1946, σελ. 75). Η ελευθερία επιλογής επιτρέπει στα παιδιά να κάνουν επιλογές και να αποφασίζουν με ποια υλικά θέλουν να εργαστούν. Κάθε μοντεσσοριανή τάξη είναι ένα οργανωμένο περιβάλλον, το οποίο είναι πολύ ελκυστικό και δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να μαθαίνουν μόνα τους. Χαρακτηριστικό κάθε τάξης είναι τα χαμηλά ανοιχτά ράφια, στα οποία είναι τοποθετημένες οι δραστηριότητες τακτοποιημένες λογικά σε κάθε τομέα: Πρακτική Ζωή, Αισθητηριακή αγωγή, Γλώσσα, Μαθηματικά και Κοσμική Εκπαίδευση. Με αυτόν τον τρόπο, τα παιδιά ενθαρρύνονται να κινούνται ελεύθερα στον χώρο και να επιλέγουν τα υλικά με τα οποία θέλουν να εργαστούν, αλλά σεβόμενα τους κανόνες της κατάλληλης συμπεριφοράς. Αυτό σημαίνει ότι στη μοντεσσοριανή τάξη τα παιδιά πρέπει να σέβονται τους βασικούς κανόνες, οι οποίοι είναι οι εξής:

- Σεβασμός στον εαυτό μας
- Σεβασμός στους άλλους
- Σεβασμός στο περιβάλλον

Ο ρόλος της οργανωμένης τάξης είναι κεντρικός στη μοντεσσοριανή μέθοδο. Στο βιβλίο της «Η Μέθοδος Μοντεσσόρι», δίνει ιδιαίτερη προσοχή στην επίπλωση της σχολικής αίθουσας. Η Μαρία Μοντεσσόρι σκέφτηκε προσεκτικά τι πρέπει να περιλαμβάνει κάθε τάξη. Μιλά για πολύ ελαφριά τραπέζια και καρέκλες, νιπτήρες, χαμηλά ντουλάπια, μαυροπίνακες και φυτά σε γλάστρες. Σε κάθε τάξη, τα πάντα είναι έτοιμα για τα παιδιά σε τέτοιο βαθμό που μπορούν να εξερευνούν και να μαθαίνουν μόνα τους. Τα υλικά δεν είναι φωτεινά και γυαλιστερά, αλλά βαμμένα με ήπιους χρωματισμούς, επειδή πιστεύεται ότι τα παιδιά εστιάζουν και συγκεντρώνονται περισσότερο στη δραστηριότητα, αν δεν αποσπώνται από έντονα χρώματα. Τα περισσότερα από τα υλικά είναι φτιαγμένα από ξύλο. Κάθε υλικό έχει τη συγκεκριμένη του θέση σε ένα ράφι, κάτι που, σύμφωνα με τη θεωρία, βοηθά τα παιδιά να αναπτύξουν και να εξασκήσουν την αίσθηση της τάξης.

Σε μία από τις διαλέξεις της που έδωσε στο Λονδίνο, η Μαρία Μοντεσσόρι μιλά για την *Κίνηση* και τον *Χαρακτήρα* συζητώντας τη φυσική ανάγκη των παιδιών για κίνηση. Καθιστά σαφές ότι κάθε κίνηση πρέπει να έχει ένα κίνητρο κι έναν σκοπό. Υποστηρίζει ότι «πρέπει να καταλάβουμε ότι αν δώσουμε στα παιδιά αυτή την ενεργή ζωή με πολλά κίνητρα δραστηριότητας, δραστηριότητες που έχουν ένα χρήσιμο σκοπό, τα παιδιά τελειοποιούν τις κινήσεις τους» (Montessori, 1946, σελ. 41). Επίσης, αναφέρεται στη σημασία εκείνων των δραστηριοτήτων που έχουν έναν σκοπό και επιτρέπουν την κίνηση για την ανάπτυξη του χαρακτήρα του παιδιού. Τα παιδιά έχουν τη φυσική παρόρμηση να μιμούνται ό,τι βλέπουν στο περιβάλλον τους. Αυτός είναι ο λόγος που οι δραστηριότητες πρακτικής ζωής είναι τόσο ουσιώδεις στη μοντεσσοριανή τάξη. Δραστηριότητες

όπως το σκούπισμα, το μαγείρεμα, η φροντίδα των ζώων, η κηπουρική, το πλύσιμο πιάτων και το πλύσιμο ρούχων έχουν νόημα για τα παιδιά, και τις επαναλαμβάνουν πολλές φορές με ευχαρίστηση. *«Μέσω πρακτικών ασκήσεων [...] τα παιδιά αναπτύσσουν ένα αληθινό “κοινωνικό αίσθημα”, καθώς εργάζονται στο περιβάλλον της κοινότητας στην οποία ζουν, χωρίς να ενδιαφέρονται αν κάτι είναι για το δικό τους καλό ή για το κοινό καλό»* (Montessori, 2007, σελ. 97).

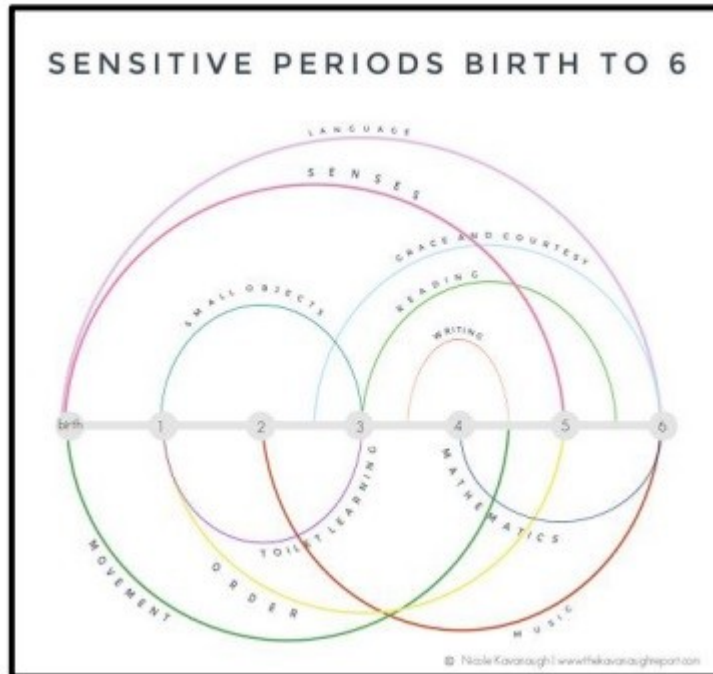
Σύγχρονοι ψυχολόγοι, που παρακολούθησαν την ανάπτυξη των παιδιών από τη γέννηση έως την πανεπιστημιακή τους ηλικία, μπορούν να διακρίνουν διαφορετικές και διακριτές περιόδους ανάπτυξης. Σε αυτό το πλαίσιο, η Μαρία Μοντεσσόρι εξέφρασε τη δική της άποψη για τον καθορισμό των περιόδων ανάπτυξης ή των ευαίσθητων περιόδων των παιδιών. Περιγράφει μια ευαίσθητη περίοδο ως μια περίοδο κατά την οποία το παιδί δείχνει μια τάση να αναπτύξει νέες γνώσεις και να αποκτήσει νέες δεξιότητες μέσω των αισθήσεων. Αναφέρει τις εξής ευαίσθητες περιόδους:

- Περίοδος 0-6 ετών,
- Περίοδος 6-12 ετών,
- Περίοδος 12-18 ετών. (Montessori, 1946, σελ. 15-16)

Ωστόσο, κατά την περιγραφή αυτών των ευαίσθητων περιόδων, δηλώνει επίσης ότι κάθε μία από αυτές τις περιόδους υποδιαιρείται σε διάφορες υποφάσεις.

Στο βιβλίο της «Ο Απορροφητικός Νους», η Δρ. Μοντεσσόρι αναφέρει ξεκάθαρα δύο περιόδους στην πρώιμη φάση της ανάπτυξης:

- 0-3 έτη: το παιδί απορροφά το περιβάλλον,
 - 3-6 έτη: το παιδί κατανοεί το περιβάλλον μέσω της δουλειάς των χεριών του.
- (Montessori, 1949, σελ. 121)

0-6 Γλώσσα	0-4, 5 Κίνηση
0-5 Αισθήσεις	1-5 Τάξη
1-3 Μικρά αντικείμενα	1-3 Καθαριότητα
2, 5-6 Ευγένεια	2-6 Μουσική
3, 5-5, 5 Ανάγνωση	1-6 Μαθηματικά

Από πολλές απόψεις, η Μαρία Μοντεσσόρι πιστεύει ότι κάθε παιδί είναι δάσκαλος του εαυτού του. Στην ηλικία των δύο ετών, κάθε παιδί είναι ήδη ικανό να αναγνωρίζει όλα τα πράγματα και τα πρόσωπα στο περιβάλλον του (Montessori, 1949, σελ. 6). Αυτό συμβαίνει επειδή το παιδί βρίσκεται σε μια περίοδο κατά την οποία κανείς δεν μπορεί να του διδάξει, αλλά κατέχει, σύμφωνα με τη Μοντεσσόρι, μια ψυχική δύναμη που το βοηθά στη μάθηση. Στην ηλικία των τριών ετών, το παιδί έχει ήδη θέσει τα θεμέλια της προσωπικότητάς του και είναι έτοιμο για εκπαίδευση στο σχολείο. Οι ψυχολόγοι λένε ότι αν συγκρίνουμε τις ικανότητές μας ως ενήλικες με αυτές του παιδιού, θα μας χρειαζόταν 60 χρόνια σκληρής δουλειάς για να πετύχουμε ό,τι έχει πετύχει ένα παιδί αυτά τα πρώτα χρόνια (Montessori, 1949, σελ. 6). Επομένως, η περίοδος 0-3 ετών είναι στην πραγματικότητα μια περίοδος ασυνείδητης απορρόφησης, και από 3-6 ετών, μια περίοδος συνειδητής απορρόφησης. Το περιβάλλον που δημιουργείται για τα παιδιά ηλικίας 3-6 ετών είναι σχεδιασμένο έτσι ώστε το παιδί να μπορεί να μαθαίνει μέσω πρακτικών δραστηριοτήτων και αισθητηριακής εξερεύνησης. Αυτή η περίοδος σχετίζεται με την ανάπτυξη της προσωπικότητας και της κοινωνικής συμπεριφοράς. Τα παιδιά μαθαίνουν τα βασικά στοιχεία της αυτοπειθαρχίας, των καλών τρόπων, της ειρήνης, της καλοσύνης, του σεβασμού και της ευγένειας.

4. Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΟ ΜΟΝΤΕΣΣΟΡΙΑΝΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Η εστίαση στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του παιδιού είναι ένα μοναδικό χαρακτηριστικό της μοντεσσοριανής εκπαίδευσης. Το σύστημα Μοντεσσόρι δίνει έμφαση στα τέσσερα κύρια στοιχεία της ανάπτυξης των παιδιών:

- Φυσική,
- Κοινωνική,
- Συναισθηματική,
- Γνωστική.

4.1 Φυσική Ανάπτυξη

Η φυσική κίνηση στη μοντεσσοριανή τάξη είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς η Μαρία Μοντεσσόρι πίστευε ότι η κίνηση είναι απαραίτητη για την ανώτερη γνωστική ανάπτυξη του παιδιού. Εξηγεί ότι η μάθηση και η κίνηση είναι αλληλένδετες και ότι η μάθηση μέσω των αισθήσεων εμπλέκει ολόκληρο το σώμα του παιδιού. *«Αφού το παιδί μαθαίνει να κινείται παρά να μένει ακίνητο, προετοιμάζεται όχι για το σχολείο, αλλά για τη ζωή· καθώς αποκτά μέσω της συνήθειας και της πρακτικής την ικανότητα να εκτελεί εύκολα και σωστά τις απλές πράξεις της κοινωνικής ή κοινοτικής ζωής. Η πειθαρχία στην οποία συνηθίζει εδώ το παιδί, δεν περιορίζεται στο σχολικό περιβάλλον, αλλά επεκτείνεται στην κοινωνία»* (Montessori, 1964, σελ. 70). Κάθε απλή δραστηριότητα των παιδιών περιλαμβάνει κίνηση. Τα παιδιά που κινούνται και παραμένουν σωματικά ενεργά αναπτύσσονται φυσικά και φτάνουν στη σωματική ωριμότητα. Συνδέονται με το περιβάλλον μέσω της κίνησης. Μια δραστηριότητα που συνδέει τα παιδιά με το περιβάλλον είναι το Παιχνίδι Εξωτερικού Χώρου, που είναι ελκυστικό, καθώς τους δίνει την ευκαιρία να βγουν έξω και να συνδεθούν με τη φύση, να παίξουν με τα φύλλα των δένδρων, με κομμάτια ξύλων, με βράχους, λάσπη, πέτρες, άμμο.

Μόλις γεννηθεί το μωρό αναπτύσσει έντονη προδιάθεση για περπάτημα. Η Μαρία Μοντεσσόρι ξεκαθαρίζει ότι είναι φυσικό το παιδί να δείχνει προδιάθεση για περπάτημα. *«Έτσι, η συνήθεια των ανθρώπων ήταν να περπατούν μέχρι να βρουν κάτι ενδιαφέρον που τους προσελκύει, ένα δάσος που θα μπορούσε να προμηθεύει ξύλα, ένα μέρος για να σπείρουν καλλιέργειες και ούτω καθεξής. Αυτό το ένστικτο της κίνησης στο περιβάλλον, της μετάβασης από αξιοθέατο σε αξιοθέατο αποτελεί μέρος της ίδιας της φύσης και της εκπαίδευσης. Η εκπαίδευση πρέπει να θεωρεί τον άνθρωπο που περπατά ως εξερευνητή»* (Montessori, 1949, σ. 116). Έτσι το παιδί γίνεται εξερευνητής. Όσο περισσότερο κινείται και περπατά το παιδί, τόσο περισσότερο εξερευνά. Τα παιδιά ακολουθούν τα ενδιαφέροντά τους, ανακαλύπτουν κάτι που δε γνώριζαν και αυτός είναι ο τρόπος για να αποκτήσουν πνευματικό ενδιαφέρον μέσω της κίνησης.

Η Μοντεσσόρι δηλώνει ότι *«είναι βέβαιο ότι η λειτουργία των ποδιών είναι βιολογική, αλλά συνδέεται με μια εσωτερική ανάπτυξη στον εγκέφαλο»* (Montessori, 1949, σελ.107). Μιλάει επίσης

για τη σημασία του προσανατολισμού σε σχέση με το περιβάλλον. Εδώ, βλέπει τη σύνδεση μεταξύ όρασης και κίνησης. Το παιδί πρέπει να ξέρει πού να κινηθεί (Montessori, 1949). Η Μοντεσσόρι πίστευε ακράδαντα και δήλωνε ότι δεν μπορούμε να διαχωρίσουμε την κίνηση από τον εγκέφαλο. Συνδέονται. Επομένως, το μυαλό και η δραστηριότητα είναι τα δύο μέρη ενός κύκλου, με την κίνηση να είναι έκφραση του ανώτερου μέρους. Το αποδεικνύει αυτό αναφέροντας ότι σε όλη την ιστορία, όταν οι πολιτισμοί και ο άνθρωπος κατοίκησαν τη Γη, χρησιμοποιούσαν χειροτεχνία. Με αυτό το παράδειγμα, δείχνει ότι η ανάπτυξη του χεριού συμβαδίζει με την ανάπτυξη της νοημοσύνης (Montessori, 1949).

4.2 Κοινωνική Ανάπτυξη

Μια άλλη διάσταση της ανάπτυξης του παιδιού είναι η κοινωνική του ανάπτυξη. Η κοινωνική συμπεριφορά μπορεί ν' αναπτυχθεί μέσω της συγκέντρωσης. Γι' αυτό στη μοντεσσοριανή τάξη δίνεται έμφαση στη συγκέντρωση. Τα μοντεσσοριανά σχολεία είναι σχεδιασμένα έτσι ώστε να μπορούν τα παιδιά να βρίσκουν το είδος της δουλειάς που θέλουν να κάνουν και να μπορούν να συγκεντρώνονται πλήρως σε αυτό. Τα υλικά ή τα αντικείμενα που βρίσκονται στα ράφια είναι τοποθετημένα με τέτοιο τρόπο ώστε τα παιδιά να μπορούν να επιλέξουν να εργαστούν με ένα συγκεκριμένο υλικό ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους.

Σε μια μοντεσσοριανή τάξη με πολλά παιδιά, υπάρχει μόνο ένα μοναδικό υλικό. Δεν υπάρχουν αντίγραφα των υλικών. Όταν ένα παιδί δουλεύει μ' ένα υλικό, ένα άλλο παιδί μπορεί να μη δουλεύει με το ίδιο, έως ότου το παιδί που έχει το υλικό ολοκληρώσει τη δραστηριότητά του. Αυτός είναι ένας τρόπος με τον οποίο αναπτύσσονται οι κοινωνικές δεξιότητες. Το παιδί θα μάθει να σέβεται το υλικό όταν χρησιμοποιείται από ένα άλλο παιδί, αλλά όχι επειδή κάποιος του είπε να το κάνει, αλλά επειδή αυτό βιώνει μέσα από την κοινωνική εμπειρία (Montessori, 1949). Η αρετή που προβάλλει και διδάσκει η κοινωνική εμπειρία είναι η υπομονή. Μέσω της υπομονής, μπορούν τα παιδιά να συμβάλλουν στην επίτευξη μιας αρμονικής κοινωνίας.

Στην κοινωνική αλληλόδραση, ο μοντεσσοριανός δάσκαλος δεν παρεμβαίνει, αλλά αφήνει τα παιδιά να λύνουν τα προβλήματα μόνα τους. Εδώ, καλλιεργούνται δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων και συνεργασίας. Οι ομάδες διαφόρων ηλικιών βοηθούν τα παιδιά ν' αλληλεπιδρούν κοινωνικά και να μαθαίνουν το ένα από το άλλο. Τόσο τα μικρότερα όσο και τα μεγαλύτερα παιδιά επωφελούνται σε τέτοιες ομάδες, επειδή τα μικρότερα παιδιά κάνουν ερωτήσεις και μαθαίνουν από τα μεγαλύτερα και τα μεγαλύτερα χτίζουν τις ηγετικές τους ικανότητες.

4.3 Συναισθηματική ανάπτυξη

Η συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών προωθείται επίσης στο μοντεσσοριανό περιβάλλον. Η Μέθοδος της Μοντεσσόρι βοηθά τα μικρά παιδιά να οικοδομήσουν συναισθηματική νοημοσύνη μέσω των δραστηριοτήτων, των αλληλεπιδράσεων και των σχέσεων. Η φιλοσοφία της Μοντεσσόρι ενθαρρύνει την αγάπη και την κατανόηση για κάθε παιδί, αντιμετωπίζοντας το παιδί ως άτομο. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τα παιδιά στις μοντεσσοριανές τάξεις εξασκούν δεξιότητες αυτοπεποίθησης και αυτοεκτίμησης. Ο σεβασμός εκτιμάται ιδιαίτερα στην τάξη. Μέσω της συγκέντρωσης, τα παιδιά αποκτούν την εσωτερική τους γαλήνη. Τα παιδιά του

μοντεσσοριανού σχολείου δεν είναι μόνο ικανά να διαχειρίζονται τα συναισθήματα αλλά και να τα αναγνωρίζουν.

4.4 Νοητική ανάπτυξη

Σύμφωνα με τον Ζαν Πιαζέ, η γνωστική ανάπτυξη είναι μια προοδευτική αναδιοργάνωση των νοητικών διεργασιών που προκύπτει από τη βιολογική ωρίμανση και την περιβαλλοντική εμπειρία (Piaget, 1936). Όπως είδαμε, τα παιδιά στην μοντεσσοριανή τάξη είναι εξερευνητές και διδάσκουν τους εαυτούς τους μέσα στο περιβάλλον της τάξης. Τους επιτρέπεται να ακολουθούν τον εσωτερικό εαυτό τους και τα ενδιαφέροντά τους και να χτίζουν τη γνώση και τον χαρακτήρα τους με βάση τα ενδιαφέροντά τους. Στην κοινωνική αλληλόδραση, αφήνονται να λύσουν προβλήματα με τους συμμαθητές τους. Επιλέγοντας τα υλικά με τα οποία θέλουν να δουλέψουν, παίρνουν πολλές αποφάσεις κατά τη διάρκεια της ημέρας και χτίζουν την αυτοεκτίμηση και την αυτοπεποίθησή τους. Τα παιδιά παίζουν έξω και αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον και τη φύση. Μαθαίνουν πώς να φροντίζουν τον εαυτό τους και το περιβάλλον κι έτσι κατανοούν ξεκάθαρα την ύπαρξή τους και την ένταξή τους σ' αυτόν τον κόσμο. Επιπλέον, η ευφυΐα φαίνεται μέσα από σωματικές και κινητικές δραστηριότητες. Η γνώση τους για τον κόσμο αναπτύσσεται, με βάση τις φυσικές εμπειρίες και τις αλληλεπιδράσεις. «Το παιδί μπορεί να αναπτυχθεί πλήρως μέσω της εμπειρίας στο περιβάλλον του. Τέτοιες εμπειρίες ονομάζουμε 'εργασία'» (Montessori, 1964).

Η Μοντεσσόρι στο βιβλίο της «Ο απορροφητικός νους» δίνει προσοχή στον ρόλο της μητέρας στην εγκεφαλική ανάπτυξη του παιδιού. Γράφει ότι, αν η εκπαίδευση ξεκινά από τη γέννηση, η μητέρα πρέπει πρώτα να προστατεύσει την ψυχική ανάγκη του παιδιού (Montessori, 1949). Εξηγεί ότι καθένα και όλα τα νεογέννητα παιδιά είναι ίδια. Επομένως, μια μέθοδος θα πρέπει να εφαρμοστεί στα νεογέννητα για να βοηθήσει στην «κατασκευή του ανθρώπου». «Αυτό που πρέπει να μας απασχολεί, αυτό που πρέπει να απορροφήσει τις δυνάμεις μας είναι η βοήθεια σ' εκείνους τους νόμους της ανάπτυξης που είναι κοινοί για όλους» (Montessori, 1949, σ. 39). Η μητέρα έχει κυρίαρχο ρόλο, γιατί όταν γεννιέται το μωρό, η πρώτη περίοδος της ζωής του αφιερώνεται στην προσαρμογή του στον κόσμο. Το νεογέννητο δεν μπορεί να κινηθεί, αλλά πρέπει πρώτα να αναπτύξει την ψυχική του ζωή. Σύμφωνα με τα λόγια της Μοντεσσόρι, η φύση δίνει τις μητέρες, οι οποίες κρατούν το μωρό δίπλα στο σώμα τους και το προστατεύουν. Όταν γεννιέται, το μωρό βιώνει έναν τρόμο. «Αυτός ο γενέθλιος τρόμος, όπως έχει παρατηρηθεί σήμερα, οδηγεί σε κάτι πολύ πιο τρομερό από τις φωνητικές διαμαρτυρίες, οδηγεί σε λάθος χαρακτήρες που υιοθετεί το παιδί καθώς αναπτύσσεται» (Montessori, 1949, σ. 60).

Τα παιδιά αναπτύσσουν την ανεξαρτησία τους ακολουθώντας τους νόμους της φύσης. Όταν ένα μωρό είναι έξι μηνών, αρχίζει να συνειδητοποιεί ότι δε χρειάζεται τόσο πολύ το μητρικό γάλα, γιατί αρχίζει να καταναλώνει τροφή. Στη συνέχεια, όταν ένα μικρό παιδί αρχίζει να μιλάει και να περπατά, συνειδητοποιεί ότι μπορεί να κάνει πολλά πράγματα χωρίς τη βοήθεια της μητέρας του. Μπορούν να ζητήσουν αυτό που χρειάζονται και μπορούν να πιάσουν ή να πάρουν τα πράγματα που θέλουν. Επιπλέον, η μητέρα πρέπει να βεβαιωθεί ότι στο περιβάλλον δεν υπάρχει πολύ δυνατό φως ή θόρυβος. Η κοινωνική αλληλόδραση βρεφών και ενηλίκων δεν είναι η ίδια σε κάθε περίπτωση, και γι' αυτό οι μητέρες δεν πρέπει να αφήνουν αμέσως τους συγγενείς να ασχολούνται με το μωρό (Montessori, 1949). Και πάλι, η μητέρα είναι πιο υπεύθυνη για τη

διαδικασία της προσαρμογής του παιδιού στο περιβάλλον. Μετά τη διαδικασία της προσαρμογής του, το παιδί έχει ανάγκη από το περιβάλλον για να αναπτύξει τον εαυτό του. Το περιβάλλον θα πρέπει να προετοιμαστεί έτσι ώστε να παρέχει κίνητρα δραστηριότητας, τα οποία αντιστοιχούν στην πορεία ανάπτυξής του. Η μητέρα δεν πρέπει ποτέ να εγκαταλείπει το παιδί, αλλά να βοηθάει στην εκμάθηση της γλώσσας. Πρέπει να παίρνει το παιδί μαζί της, ώστε το παιδί να μπορεί να εμπλέκεται και να ακούσει διαφορετικές συνομιλίες (Montessori, 1949, σ.70-85).

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η μοντεσσοριανή μέθοδος εφαρμόζεται σε όλο τον κόσμο σε πολλά σχολεία και εκπαιδευτικά ιδρύματα. Υπάρχουν επίσης πολλά προγράμματα εκπαίδευσης μοντεσσοριανών εκπαιδευτικών. Αυτό, από μια άποψη, είναι ενδεικτικό της επίδρασης της μοντεσσοριανής φιλοσοφίας. Πρόκειται για μια ιδιαίτερη και μοναδική παιδαγωγική μέθοδο και αυτός είναι ένας από τους λόγους για τους οποίους οι μοντεσσοριανές πρακτικές πρέπει να αποτελούν αντικείμενο διερεύνησης και μελλοντικής ανάπτυξης. Ζούμε σε έναν κόσμο όπου οι δασκαλοκεντρικές σχολικές τάξεις εξαφανίζονται και οι τάξεις με επίκεντρο τα παιδιά αναπτύσσονται. Αυτό ακριβώς πρεσβεύει το μοντεσσοριανό εκπαιδευτικό σύστημα. Ωστόσο, υπάρχουν περισσότερα θετικά στοιχεία από αυτό. Η μοντεσσοριανή εκπαίδευση βοηθά τα παιδιά να επιτύχουν την πλήρη ανάπτυξή τους ως άτομα. Αν θέλουμε έναν κόσμο με παιδιά που σκέφτονται μόνα τους, λύνουν προβλήματα και λαμβάνουν αποφάσεις, πρέπει να επικεντρωθούμε, όχι μόνο στη διανοητική τους ανάπτυξη, αλλά και στη συναισθηματική, σωματική και κοινωνική ανάπτυξη τους. Οι βασικές αρχές που χρησιμοποιούνται και εφαρμόζονται στο μοντεσσοριανό περιβάλλον βοηθούν τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητές τους και την ανάπτυξή τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Montessori, M. (1948). *The Discovery of the Child: Revised and Enlarged Edition of The Montessori Method*. Kalakshetra, India.

Montessori, M. (1949). *The Absorbent Mind*. The Theosophical Publishing House, India: σελ.6-85 και 116-163.

Montessori, M. (1964). *The Montessori Method*. Frederick A. Stokes Company, New York: σ.38 και σ. 70.

Montessori, M. (2008). *The Child, Society and the World: Unpublished Speeches and Writings*. The Montessori Series. Amsterdam: Montessori-Pierson Publishing Company. σ 68.

Montessori, M. (1946). Movement and Character. *The NAMTA Journal*, 38 (2). London, 2013.
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1077072.pdf>: pp.41; pp 75.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε αρχικά στο περιοδικό *International Journal of Education and Philology*, 2020, 1(2), 6-12 και αναδημοσιεύεται εδώ με την άδεια της συγγραφέως.

klaudija.manovska@gmail.com

Μετάφραση: Δημήτρης Χασάπης